

УДК 796.01
ББК 75.1

Галина Шандригось,
Богдан Мицкан

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА ОЦІНКОЮ СТУДЕНТІВ-ВИПУСКНИКІВ ВНЗ УКРАЇНИ

У статті викладені результати анкетування студентів-випускників 5 вищих навчальних закладів України з питань професійної підготовки вчителя фізичної культури.

Ключові слова: фізична культура, учитель, знання, уміння, навички, оцінка.

В статье изложены результаты анкетирования студентов-выпускников 5 высших учебных заведений Украины по вопросам профессиональной подготовки учителя физической культуры.

Ключевые слова: физическая культура, учитель, знания, умения, навыки, оценка.

The expounded results of questionnaire of graduated-students of 5 universities establishments on questions professional preparation of teacher of physical culture in the article.

Keywords: physical culture, teacher, knowledge, ability, skills, estimation.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Сучасна система освіти знаходиться в безперервному процесі оновлення, який зачіпає практично всі сторони системи професійної підготовки кадрів [3; 6], у тому числі й у галузі фізичної культури та спорту. Сукупність напрямів, форм і компонентів професійної діяльності визначає зміст кваліфікаційної характеристики, що включає системний опис професійного призначення, змісту й видів зазначеної діяльності, кваліфікаційних вимог до фахівця [4; 5; 7; 8 та ін.]. Модернізація фізкультурної освіти зумовлює необхідність узагальнення нових наукових даних, пошук ефективних шляхів і форм, а також вирішення завдань з підвищення якості підготовки фахівців з фізичної культури й спорту [9–12].

Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах дозволяє зробити висновок, що в їхній практиці домінує традиційна установка на оволодіння студентами професійними знаннями, уміннями та навичками. Це вважається достатнім для якісного виконання вчителем його професійних функцій. Однак підготовка вчителів фізичної культури, яка б відповідала сучасним вимогам суспільства, можлива не лише за умови засвоєння психолого-педагогічних і спеціальних знань, умінь та навичок, що забезпечують у майбутньому професіоналізм діяльності вчителя, вона вимагає також формування в студентів стійкої мотивації на постійне вдосконалення власної педагогічної майстерності, об'єктивного самоаналізу своєї професійної діяльності.

Удосконалення організації та змісту навчання спеціалістів фізичної культури й спорту у ВНЗ неможливе без аналізу існуючої системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. При цьому дуже важливими є самоаналіз особистого педагогічного потенціалу, а також об'єктивна оцінка своїх можливостей для досягнення успішної реалізації завдань фізичного виховання дітей і молоді, мотиваційно-оціночних суджень щодо обраної професії, якості викладання психолого-педагогічних та спеціальних дисциплін у ВНЗ, де вони навчаються [2; 4; 5; 7; 8].

Актуальність нашого дослідження зумовлюється сучасними суспільними потребами, пов'язаними з удосконаленням системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури, від професійної діяльності яких залежить стан здоров'я, гармонійний фізичний розвиток і всебічна рухова підготовленість підростаючих поколінь.

Мета дослідження – аналіз самооцінки професійної готовності студентів-випускників факультетів фізичного виховання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи: теоретичний аналіз та узагальнення наукових джерел, анонімне анкетування, методи статистичної обробки даних.

Результати дослідження. Для вивчення думки майбутніх учителів фізичної культури щодо якості їхньої професійної підготовки ми провели анонімне опитування у вигляді анкетування студентів випускних курсів із спеціальності “Фізичне виховання”.

В анкетуванні взяли участь студенти 5 вищих навчальних закладів України в кількості 422 особи (табл. 1). Анкети розроблялися з урахуванням загальноприйнятих вимог [1].

Таблиця 1

Контингент студентів, які взяли участь в анкетуванні

№ п/п	Навчальний заклад	Кількість студентів
1.	Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	74
2.	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	88
3.	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	99
4.	Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки	102
5.	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	59
Усього:		422

В анкеті були питання, що давали можливість установити найбільш важливі сторони професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, самооцінку їхніх знань із циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, природничо-наукових (фундаментальних) і гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, оцінку ефективності педагогічної практики в школі, пропозиції стосовно покращення навчального процесу у ВНЗ тощо.

Розглянемо узагальнені відповіді на питання анкет, які стосувалися думки студентів-випускників щодо їхньої професійної підготовки до педагогічної праці вчителем фізичної культури в школі.

На питання “Що, на вашу думку, є найголовнішим для успішної роботи вчителя фізичної культури?” 71% студентів відповіли, що це практичні навички, і лише 29% зазначили, що це теоретичні знання.

Стосовно найбільш значущих теоретичних знань, що потрібні для успішної роботи вчителів фізичної культури, 72,5% опитаних указали на знання із циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, 21,5% – природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін і тільки 6,0% – гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

У той самий час найбільш значущими практичними навиками для успішної роботи 52,62% майбутніх учителів назвали володіння засобами фізичної культури, поряд із цим 41,18% опитаних вважають, що це володіння методами навчання, і 40,53% – володіння методиками навчання. 34,85% студентів вважають найважливішим практичним навиком фізичну підготовленість і 17,29% – інші навички.

Слід зазначити, що організаторський компонент учителя полягає не лише в організації діяльності дітей і контролю за ними, але й в умінні правильно організувати власну діяльність, раціонально спланувати свій робочий день. Окрім того, організаційні вміння проявляються в таких рисах людини, як: активність, сила волі, самостійність, рішучість, наполегливість, ініціативність.

Результати дослідження показують, що такі компоненти професійних здібностей, як комунікативний і спеціальні здібності (загальна фізична підготовка, уміння подавати

команди, знання спеціальної термінології), найлегше піддаються розвитку й формуванню за умови активної участі студента в усіх видах педагогічної практики.

Серед *найбільш значущих умінь, потрібних для успішної роботи вчителя фізичної культури*, 51,18% студентів визнали рухові вміння; 41,95% висловилися за організаторські вміння; 38,65% – конструктивні; 34,61% – гностичні й 33,18% – комунікативні вміння.

На думку дослідників [7; 8], одним з ефективних засобів подальшого розвитку професійних здібностей студентів і переходу на новий, вищий рівень творчості є педагогічна практика в загальноосвітніх школах. Щоб знайти цьому підтвердження, ми проаналізували результати відповідей випускників на питання анкети *“Чи вважаєте ви себе готовими до педагогічної практики?”* Значна частина студентів (50%) вважають себе частково готовими до практики; повністю готовими визнали себе 35,55%; 9,72%, мабуть, не готовими й 1,89% відповіли, що повністю не готові, 2,84% опитаних не змогли дати відповідь на це питання.

На питання *“Що у вас викликає найбільші труднощі в навчальній діяльності?”* 47,86% респондентів відповіли – вміння вести навчальну документацію; 28,19% – володіння методикою навчання вправ; 22,27% – вміння організувати учнів; 12,32% – вміння самостійно виконувати вправу, яка вивчається; 10,90% опитаних вважають, що це – вміння пояснити завдання, яке виконується; 10,42% – володіння навичками допомоги й страхування; 7,34% – вміння складати та проводити комплекси вправ і лише 6,16% – інші труднощі.

Виявляючи *найбільш складні для студентів види діяльності в засвоєнні й застосуванні на практиці*, 40,05% опитаних указали на вміння вести навчальну документацію; 24,17% зазначили прояв організаторських здібностей творчості; 16,58% – підбір підвідних і підготовчих вправ; 15,64% – вміння організувати учнів; 13,74% – написання конспекту; 13,27% – вміння пояснити завдання, яке виконується; 7,58% – інші види діяльності й лише 3,32% відповіли – проведення ЗРВ.

На питання *“Чи задовольняє вас функціонуюча система організації й проведення занять зі спортивно-педагогічних дисциплін?”* результати відповідей студентів розподілилися таким чином: 53,79% – частково задовольняє; 32,46% – задовольняє; 9,00% – не задовольняє; 4,75% – не змогли дати чіткої відповіді.

Це підтверджують відповіді на питання *“Чи забезпечують, на вашу думку, заняття зі спортивно-педагогічних дисциплін належний рівень методичної підготовки?”* Результати відповідей студентів розподілилися так: 45,73% опитаних відповіли, що частково забезпечують; 32,70% – забезпечують; 16,58% – не забезпечують; 4,97% – не змогли дати чіткої відповіді.

Серед *недоліків існуючої системи підготовки вчителів фізичної культури студенти вважають*:

- низький рівень вихідних знань – 40,99%;
- недостатню кількість часу на підготовку – 24,88%;
- низький рівень фізичної підготовки – 21,09%;
- низький рівень кваліфікації викладача – 20,14%;
- недостатню кількість джерел для підготовки – 18,01%;
- інше – 9,48%.

Водночас майбутні вчителі зазначили, що *складними для засвоєння є такі навчальні дисципліни*:

- суспільно-гуманітарні – 25,79%;
- ТМФВ – 13,74%;

- фізіологія – 10,43%;
- анатомія – 5,21%;
- плавання – 5,21%;
- біохімія – 4,74%;
- МФК у СМГ / ЛФК – 3,32%;
- гімнастика – 3,32%.

Решта навчальних дисциплін указали менше 3% опитаних студентів (управління фізичною культурою, біомеханіка, спортивна метрологія, основи науково-дослідної роботи, спортивні ігри, спортивна морфологія, гігієна, олімпійський і професійний спорт, аеробіка, легка атлетика, обраний вид спорту тощо).

Слід указати, що предмети теоретичного й біологічного циклів під час навчання у ВНЗ для більшості студентів є найскладнішими. Тому що вимагають запам'ятати значний обсяг фактичного матеріалу, термінологію, конкретних відповідей студентів на семінарських заняттях, заліках та екзаменах, а також ретельнішої підготовки й обов'язкового конспектування навчальної інформації на лекціях і систематичної праці з інформаційними джерелами.

Відповівши на питання анкети, студенти висловили свої *пропозиції щодо поліпшення підготовки вчителя фізичної культури*: 20,84% студентів запропонували включити до навчального плану більше практичних занять з тих спортивних дисциплін, що є в шкільних програмах, і збільшити кількість практичних занять з різних видів спорту, які повинні за своїм обсягом переважати теоретичні дисципліни; 13,08% зазначили, що на цих заняттях велику увагу викладачам треба приділяти методиці навчання учнів різних елементів цих видів спорту; 20,18% вважають, що перш за все потрібно покращувати матеріально-технічну базу; 14,69% пропонують збільшити педагогічні практики й висловилися за збільшення кількості методичних занять; 10,5,0% пропонують збільшити кількість спеціалізацій і проведення змагань та позааудиторних форм занять; 12,22% – інші пропозиції й лише 8,49% респондентів вважають, що їх задовольняє існуюча система підготовки.

Висновки

1. Проведене анкетування свідчить, що багато студентів визнають найголовнішим для успішної роботи вчителя фізичної культури практичні навички, з яких основними виділяють володіння вчителем засобами фізичної культури. Найбільш значущими теоретичними знаннями, що потрібні для успішної роботи вчителів фізичної культури, майбутні фахівці вважають знання із циклу дисциплін професійної та практичної підготовки, а найважливішими вміннями – рухові.

2. Велика кількість опитаних вважають себе частково готовими до педагогічної практики, а серед найбільших труднощів у навчанні й найскладніших для студентів видів діяльності в засвоєнні та застосуванні на практиці вони вказують на вміння вести навчальну документацію.

3. Переважна більшість студентів визнали, що функціонуюча система організації й проведення занять зі спортивно-педагогічних дисциплін лише частково їх задовольняє, особливо – рівень методичної підготовки. У свою чергу, значним недоліком існуючої системи підготовки вчителів фізичної культури майбутні вчителі вважають низький рівень вихідних знань, а під час навчання у ВНЗ студенти найскладнішими для засвоєння називають предмети теоретичного й біологічного циклів.

4. Виходячи із цього, з метою модернізації системи підготовки вчителів фізичної культури у ВНЗ вони пропонують включити до навчального плану більше практичних занять з тих спортивних дисциплін, які є в шкільних програмах, і збільшити кількість

практичних занять з різних видів спорту, що повинні за своїм обсягом переважати теоретичні дисципліни.

5. Підбиваючи підсумок, ми можемо констатувати, що думки студентів зводяться до того, щоб не перенасичувати процес підготовки вчителя фізичної культури теоретичними відомостями. Перевагу слід надавати практично-методичній формі організації занять, де повинні поєднатись уміння навчати з умінням учить. Поряд із цим учителю надзвичайно важливо досконало володіти практичним матеріалом і мати добру фізичну підготовленість.

Перспективою подальших досліджень є експериментальна перевірка розробленої нами моделі оцінки якості професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

1. Ашмарин Б. А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании : учебное пособие / Б. А. Ашмарин. – М. : Физкультура и спорт, 1978. – 223 с.
2. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 / Я. Бельський ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти Акад. пед. наук України. – К., 2000. – 46 с.
3. Вакарчук І. Мета реформ у вищій школі – якість і доступність освіти / І. Вакарчук // Вища школа. – 2009. – № 4. – С. 3–31.
4. Лапичак І. Є. Інтеграція професійних знань і вмінь при підготовці фахівців з фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / І. Є. Лапичак ; Львів. держ. ун-т фіз. культури. – Львів, 2013. – 20 с.
5. Онопрієнко О. В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Онопрієнко ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2009. – 20 с.
6. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року. Розпорядження КМУ № 1728-р від 27.08.10 року.
7. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2003. – 442 с.
8. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія / О. В. Тимошенко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 420 с.
9. Шандригось Г. А. До питання проблеми оцінювання якості професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту / Г. А. Шандригось // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт : зб. наук. праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 722–725.
10. Шандригось В. І. Оцінка якості професійної підготовки майбутнього фахівця у вузі / В. І. Шандригось, Г. А. Шандригось // Проблеми конструювання та застосування засобів оцінювання успішності студента : матеріали регіонального наук.-практ. семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 26–30.
11. Шандригось Г. А. До питання розробки моделі оцінки якості професійної підготовки випускників факультетів фізичного виховання / Г. А. Шандригось // Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін в системі вищої освіти : матеріали регіонального наук.-практ. семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 155–157.
12. Шандригось Г. А. Якість професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту / Г. А. Шандригось // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Т. І. – Вип. 107. – Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт / голов. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – С. 352–356.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Ткачівська І. М.